

Günümüz Mülteci Krizi: Arendtçi Bir Eleştirisi

Mehmet KOCAOĞLU*

Öz: Bu makale, günümüzdeki mülteci krizini, uluslararası mülteci sistemi ve Türkiye'nin son yıllardaki mülteci politikası üzerinden ele almaktadır. Bu noktada Hannah Arendt'in mülteciliği uluslararası düzeyde ve ulusal ölçekte analiz etmek için zengin bir zemin sağladığını söylemek mümkündür. Çalışmada ilk olarak mevcut uluslararası mülteci sistemi eleştirel olarak ele alınmaktadır. Ardından Türkiye'nin mülteci politikası Arendt'in kavramları ve düşünceleri ışığında yeniden düşünülmektedir. Makale, Türkiye'nin mülteci politikasının hak ve özgürlükler doğrultusunda olumlu bir dönüşüm geçirdiğini, fakat buna rağmen hâlâ bir takım karışıklıklar ve açmazlar içerdiğini savunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Mülteci, insan hakları, ulusal egemenlik, Türkiye

Contemporary Refugee Crisis: An Arendtian Criticism

Abstract: This study focuses on the contemporary refugee crisis by taking on the international refugee system and the recent refugee policy of Turkey. In this regard, it should be said that Hannah Arendt offers a rich optic to analyze refugee crisis in the international and the domestic level. First, the study examines the international refugee system. Second, it rethinks the refugee policy of Turkey by employing Arendt's concepts and arguments. Finally, the study argues that although the refugee policy of Turkey has headed into a direction that is based on rights and freedoms, there are still perplexities and dilemmas in the refugee policy of Turkey.

Keywords: Refugee, human rights, national sovereignty, Turkey

Giriş

Savaşlar, ekonomik krizler, çevresel felaketler artık sadece ulusal arena ile sınırlı bir takım krizlere sebep olmamakta, etkileri uzun zamana yayılan ve çözülemeyen sorunlar da yaratmaktadır. Savaşların, ekonomik krizlerin ve çevresel felaketlerin yarattığı en önemli sorunlardan biri mültecilik sorunudur. İnsanlar totaliter rejimler, iç savaşlar, uluslararası savaşlar, yoksulluk, ırka, cinsiyete ve dini ayrımcılıklara dayalı şiddet, küresel iklim değişikliğinin yarattığı yıkım sebebiyle ülkelerinden ayrılmak zorunda kalmaktadır. Sığınacak yeni bir liman arayan insanlar pek çok yerde kabul görmemekte ve çeşitli kötü muamelelere maruz kalmaktadırlar.

2017 yılı itibarıyla dünyada 68,5 milyon insan zorla yerinden edilmiş durumdadır. Bu sayının 25,4 milyonunu mülteciler oluşturmaktadır. Çeşitli

* Dr. Öğr. Üyesi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Adalet Meslek Yüksekokulu, Adalet Bölümü.

Makale gönderim tarihi: 04.12.2018

Makale kabul tarihi: 25.01.2019

Amme İdaresi Dergisi, Cilt 51, Sayı 4, Aralık 2018, s.21-50

gerekçelerle 2017 yılında her gün elli bine yakın insan evlerini ve ülkelerini terk etmek zorunda bırakılmıştır. Dünyadaki mültecilerin yarısından fazlası Suriye, Afganistan, Myanmar, Güney Sudan ve Somali'den hayatlarını kurtarmak için kaçan insanlardan oluşmaktadır (UNCHR, 2017a: 2-3). İstatistik tek başına bir şey söylemez ama günümüzde çok sayıda insanın yerinden edilmesine tanık oluyoruz. Mültecilere kapılarını açanlar olduğu gibi düşmanlıkla karşılaşanlar da mevcut. Panik, korku ve zalimliğin egemen olduğu bir atmosferde yaşıyoruz (Loizidou, 2016: 4).

Mevcut mülteci sorunu, İkinci Dünya Savaşı'nda tanık olduğumuz mülteci sorunundan aktörleri ve sebepleri bakımından farklı olsa da bu insanlık krizine verilen tepkilerde bir değişiklik olmadı. Carens'in (2013: 193) belirttiği gibi İkinci Dünya Savaşı'nda Yahudileri mülteci olarak kabul etmemek için ülkelerin kullandıkları yöntemler ve sundukları gerekçelerle bugünün mülteci krizine seyirci kalan ülkelerin kullandıkları yöntemler ve sundukları gerekçeler arasında önemli ölçüde benzerlik bulunmaktadır. Hannah Arendt'in (2014: 299) işaret ettiği gibi ülkeler, sığınma arayanlara beşeriyetin dışında varlıklarmış gibi muamele etmektedirler. Agamben'den hareketle ifade edilirse, mültecilerin ölümüne sebep olanların sorumluluğunun kabul edilmediği bir zamanda yaşıyoruz. Mülteciler Tanrı'ya satılmış kutsal varlıklar olarak muamele görüyor. Bir başka deyişle, mültecilerin durumu kutsal ve lanetli olmanın aynı anda ortaya çıktığı ve somutlaştığı bir örnektir. Mülteci, toplumdan dışlanmış, murdar, yasaklanmış, tehlikeli bir özne pozisyonuna itilmektedir (Agamben, 2013: 89-98). Mülteciler, suçlularla ve teröristlerle aynı bağlam içinde kullanılmakta ve batılı kültür için bir tehdit olarak görülmektedirler (Larking, 2012: 71).

Bu çalışmada ilk olarak mevcut uluslararası mülteci sistemi, Arendtçi bir perspektiften analiz edilmektedir. Ardından Türkiye'nin mülteci politikasının tarihsel arka planı ortaya konmaktadır. Son olarak ise Türkiye'nin mülteci politikasının geçirdiği dönüşüm hem yasal mevzuatta yapılan değişiklikler hem de günlük hayattaki uygulamalar üzerinden Arendtçi bir okumayla incelenmektedir.

Uluslararası Mülteci Sistemi: Arendtçi Perspektiften Bir Eleştiri

Bernstein (2005: 51), Arendt'in Almanya'dan ayrılmasından Amerika vatan-daşı olana kadar geçen on sekiz yıl boyunca belirsizlikler içerisinde, uyruksuz bir insan olarak yaşadığını ve bu durumun mülteciliğin yarattığı paradoksları ve belirsizlikleri görmesini sağladığını dile getirir. Arendt, yaşadığı dönemde yer-siz-yurtsuz kalan, ülkesi içinde homojen çoğunluğa uymadığı için azınlık haline dönüşen, vatanından çeşitli sebeplerle sürülerek mülteci haline gelen insanlara

tanık oldu. Yersiz-yurtsuz, azınlık, mülteci gibi kavramlar her ne kadar birbirinden farklı olsa da Arendt, yersiz-yurtsuzlar, azınlıklar ve mülteciler arasında bu gruplardan birine ait olan insanların haklarını garanti edecek bir vatandaşlıklarının olmaması sebebiyle benzerlik kurar (Hirsch ve Bell, 2017: 419). Mülteci, azınlık, uyruksuz olarak kabul edilen kişi, kendi ülkesinden ayrılan ama kendisini insanlığın bir parçası olarak kabul edecek ve ikamet etmesine izin verecek başka bir devlet bulunmadığından arafta kalmış kişidir (Benhabib, 2016: 65).

Arendt, insanların sahip oldukları yurttaşlık haklarıyla beşeriyete ait olmanın sağladığı insan hakları arasında doğrudan bir ilişki olduğunu savunur. Ona göre insanlar, ülkelerinden ayrıldıkları anda sadece sahip oldukları sivil hakları, maddi kazanımları ve sosyal bağları değil, aynı zamanda ülkelerinde sahip oldukları insan haklarını da arkalarında bırakmak zorunda kalmaktadırlar. Bunun sonucunda insanlar, devredilmez, yitirilmez, dokunulmaz olarak düşünülen insan haklarını da kaybetmektedirler (Arendt, 2014: 256-258). Buradaki kayıp, sadece sivil hakları değil tüm insan haklarını içeren bir kayıptır (Balibar, 2014: 170). Bu tespit soyut insan hakları düşüncesinin de eleştirisini içermektedir. Soyut insan hakları düşüncesinin başarısızlığı, insan haklarını koruyacak bir yapıya olan ihtiyacı kavramadaki noksanlığıdır (Parekh, 2004: 45).

Ulus devletin ortaya çıkan mülteci kriziyle başa çıkmakta yeterli bir çözüm üretememesi ve pratikte yaşananlar, insan haklarına ilişkin idealizmin sarsılmaz inancının sorgulanması gerekliliğini ortaya koymaktadır. İnsanların yurtlarından ayrıldıktan sonra içine düştükleri insanlık dışı durum Arendt’i idealizme dayanan insan hakları anlayışını sorgulamaya yönlendirmiştir. Arendt’in yapmaya çalıştığı şey, insan haklarını yok saymak ya da göreceleştirmek olmayıp onları güçlendirmeye çalışmaktır (Balibar, 2007: 733). Arendt’e göre insanın haklarının olduğunu söylemek ve bunlara ihlal edilemez, doğuştan, devredilmez sıfatlarını biçmek, insanların haklarını garanti altına almak için yeterli değildir. Yersiz-yurtsuz mültecilerin son yüzyılda içine düştüğü durum her şeyden önce insanın ‘haklara sahip olmak hakkının’ olduğunu göstermiştir. İnsanın evrensel haklara sahip olduğunu söylemenin ötesinde pozitif hakları içeren haklara sahip olmak hakkının kabul edilmesi gerekir (Ingram, 2008: 403).

Haklara sahip olmak hakkı, insanları sadece ahlaki özneler olarak kabul etmekle kalmaz, aynı zamanda insanların haklarını garanti edecek yasal ve kurumsal yapıların oluşturulmasını gerektirir. Benhabib’e (2016: 66-67) göre Arendt’in haklara sahip olmak hakkı savunusundaki “ilk hak ifadesi insanlığın bir parçası olarak muamele görmeye ilişkin bir anlam içerirken ikinci hak ifadesi ise hakların kullanılmasına ilişkin bir pozitif ödeve ve sorumluluğa” ilişkin vurguyu içerir.

Haklara sahip olmak hakkı, biyolojik özelliklerle değil, insanın eylemleriyle değerlendirildiğinde bir siyasal toplulukta gerçekleştirilebilir. Bu hak mülteci-

lerin siyasi öznel olarak tanınmasını gerektiren, sadece yalın hayatlarının korunmasından ibaret olmayan, ancak katılmayı ve ait olmayı da içeren bir haktır. Bu hak, *zoon politikon* olmayı sağlayan bir statü kazandırır. Parekh (2004: 48) ve Gündoğdu da (2015: 152-153) Arendt'in düşünce dünyasında haklara sahip olmak hakkının, kurumların getireceği eşitlik ve korumanın dışında, eylemin anlamlı olduğu koşullarda yaşamakla ilişkilendirilmesi gerektiğine dikkat çekerler. İnsan haklarının ihtiyaç duyduğu korumayı getirecek aktör, ulus devlet ya da bir dünya devleti değildir; insanların eylem ve sözün anlamlı olduğu bir siyasal alanda etkileşimde bulunabilmesi ve buradan hareketle insan haklarının ihtiyaç duyduğu koruyucu düzenlemeleri birlikte yapmalarıdır. Eylemin anlamlı olmadığı bir durumda insanlar diğer tüm haklarından ve insanlıklarından mahrum kalırlar.

Arendt'in (1994: 17-18) aktif yaşam (*vita activa*) kavramsallaştırmasında eylem, aktif yaşamın diğer iki unsuru olan emek ve işten farklı olarak insanı beşeri bir varlık kılan özelliktir. Eylem, insanın diğerleriyle eşitlik ve farklılığa dayalı etkileşimini içerir. İnsan, eylemiyle beşeriyetini muhafaza edebilir. Eylem ve konuşmanın anlamlı olmadığı sosyal bir zeminden çıkmak, beşeriyetin dışına konumlandırılmak anlamına gelir. Eylemin anlamlı bir sosyal zeminde sürdürülmesinin yokluğu, insan için ontolojik problem yaratır. Bu anlamda mültecilerin sosyal hayatta anlamlı eylemde bulunma ortamından dışlanması, ontolojik yoksunluğu beraberinde getirir. Bu ontolojik yoksunluk, insanın sadece yalın hayatını sürdüren bir özne olarak görülmesini, ortak alanın dışına itilmesini, terk edilmesini, kısaca beşeriyetin dışına konumlandırılmasını içerir. Mülteciler, anlamlı eylem ve konuşma kapasitesini sergileyecekleri bir ortamdan dışlanmakla haklara sahip olmak hakkını kaybederler.

İnsan, anlamlı eylemde bulunabildiği yurdundan çıkarıldığında, beşeriyetin dışına itilme tehdidiyle karşılaşır. Yurttaşı olan devletle bağlar koptuğunda, insan haklarının devredilmez özelliği silinip gitmektedir. Arendt'e (2007: 264) göre "mülteci evini ve günlük hayattaki alışkanlıklarını, işini, duygularını da yurdunu terk ettiğinde kaybeder, sevdiklerini kaybeder ve özel hayatı parçalanır". Yurdunu yitirenin yeni bir yurt bulması, mevcut mülteci sistemi göz önüne alındığında imkansız hale gelmektedir. Ait olduğu ülkenin vatandaşlığını kaybeden insan, sadece vatandaşlığını değil, aynı zamanda beşeriyetin bir ferdi olarak değerlendirilmesine imkan veren haklarını da kaybetmektedir. Siyasi topluluğunu yitiren insan, bir anlamda, beşeriyetin dışına sürülmektedir. Arendt'e (1994: 36) göre insanlar arasından çıkmak, ölmek anlamına gelir. İnsanın vatandaşlığını kaybettiğinde doğa durumundaki gibi doğal hukuktan kaynaklanan dokunulmaz haklarını kuşanacağı varsayılır, ama öyle olmaz. Aksine insanlık böyle bir varlığı artık insan olarak görmez (Parekh, 2014: 652).

Mahrtd'ın (2017: 537) ifadesiyle Arendt'de insanın mekânsal bağlarını kaybetmesiyle eylem ve düşüncelerinin anlamlandırılabilceği çerçeveyi kaybetmesi aynı anda gerçekleşmektedir. Mülteciler sosyal hayatlarında önemli bir kayıp yaşamaktadırlar. Gibney (2018: 5) mültecilerin bu durumunun muğlaklık, kimsesizlik, güçsüzlük içeren bir durum olduğunu vurgular.

Devletin korumasını kaybetmiş kişiler, yasalarla korunmak yerine geldikleri ülkelerde bir anomali olarak görüldüklerinde bu sorunun çözümü polise havale edilmiş olmaktadır (Arendt, 2014: 288-295). Agamben de (2000: 18-19) benzer biçimde mülteci probleminin her zaman bireysel değil, yığınları ilgilendiren bir mesele olarak sunulduğuna ve insani yardım organizasyonlarına ve polise havale edildiğine dikkat çeker. Esasen bugün de mülteciliği bir anomali olarak gören Arendtçi argümanın, ülkelerin mülteciliğe ilişkin yasal mevzuatlarını ve politikalarını şekillendirdiği söylenebilir. Arendt (2007: 270) Yahudi mülteciler üzerinden bunu örneklendirir: “Yahudiler sığındıkları Brezilya'da %30 vergi ödemek zorundaydı, Fransa'da sekizden sonra sokağa çıkmaları yasaktı, Los Angeles'ta ise yabancı unsurlar olarak görüldüklerinden sınırlanmışlardı.” Mültecilik bugün de bir anomali olarak görülmektedir. Bu tavrı hem ülkelerin mültecilere yönelik uyguladıkları politikalarda hem de 1951 tarihli Mültecilerin Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesi'nin (bundan sonra Cenevre Sözleşmesi) mülteciliğe ilişkin yaklaşımında görmek mümkündür. Yaşanan mülteci akınları ve mültecilere yapılan muameleler, uluslararası hukukun araçlarının başarılı olmadığını göstermektedir. Mülteciler ya sınırı geçemiyorlar ya da hastalıkların ve diğer sorunların yaygın olduğu kamplara tıklarıyorlar (Sarı ve Taylor, 2018: ii).

Yaşanan mülteci krizi karşısında sorumluluğun küresel olarak üstlenilmesi gerekirken ülkelerin işbirliği yapmak ve sorumluluğu paylaşmak hususunda pek de başarılı bir performans ortaya koydukları söylenemez. Aksine, mülteci veren ülkelere coğrafi olarak komşu olmayan zengin Kuzey ülkelerinin bu krize tepkisi, mültecilerin topraklarına ulaşmasını engelleyecek politikaları benimseyerek önlemleri arttırmak yönünde olmuştur.

Mülteci krizi karşısında batılı ülkeler, çeşitli politikalarla mültecilerin güvenli bölgelere ulaşmalarını engellemektedir. Batılı ülkeler, mültecilerin ülke sınırlarını aşmalarının önüne geçmek için geçerli pasaportu ve vizesi olmayan insanları taşımaları durumunda ulaşım şirketlerine ceza vermektedir. Ayrıca göç konusunda uzman olan memurlarını yurt dışına göndererek yolcuların ulaşım araçlarına binmeden önce evraklarını kontrol ederek gerekli dokümanlara sahip olmayanlar için önlem almaktadırlar. Mültecilerin denizden gelmesini engellemek için denizlerde ve okyanuslarda sahil güvenlik devriyelerinin gezmesi sık rastlanılan bir diğer politikadır.

Mültecilik statüsü başvuru prosedürünü başlatmak için süre limiti koymak, mültecileri ilk ulaştıkları ülkede mültecilik işlemlerini görmeye zorlamak, ulusal havalimanlarında uluslararası bölgeler yaratmak, mültecileri engellemeye yönelik diğer politikalarlardır. Mültecilik statüsünün verilmesini engellemek için başvurulan bir politika da Cenevre Sözleşmesi'nin mültecilikle ilgili maddesini daha dar yorumlayan bir anlayışı benimseyerek 'ikincil koruma' ve 'geçici koruma' gibi uluslararası korumanın daha zayıf türlerini oluşturmaktır. Güvenli bölgeler ya da barınma merkezleri yaratarak ülkeye mülteci akınını durdurmak, ülkelerin uyguladıkları diğer politikalar arasındadır. Refah devleti uygulamalarından yararlanmalarını kısıtlamak, mültecileri durdurmak için bir kullanılan diğer bir araçtır (Hurtwiz, 2009: 18-19).

Uluslararası sınırları geçen mülteciler uzun süre koruma merkezlerinde bekletilmekte, kötü kamp koşullarına maruz kalmakta, şehir merkezlerinden ve toplum hayatından uzak tutulmakta, iltica ettikleri ülkelerde çeşitli şekillerde kötü muamelelere muhatap olmaktadır. Hiç kimse açık bir şekilde mültecilerin haklarına karşı olduğunu ifade etmese de uygulamada mültecilerin yararlandıkları insan hakları çok sınırlı tutulmaktadır. Bir anlamda mülteciler karşısında herkes egemen kesilmektedir (Agamben, 2013: 105). Mülteciler, düzenli olarak ulaştıkları ülkelerde taciz edilip aşağılanmakta, sömürüye açık hale getirilmekte, Arendt'in ifade ettiği gibi beşeriyet dışı pozisyonlara itilmektedirler.

İkinci Dünya Savaşı'na kadar sığınma arayanlar için istisnai olarak uygulanan kamplar o tarihten sonra yaygın bir hal alarak giderek kötüleşmiştir (Arendt, 2014: 275). Agamben'e (2000: 40-41) göre kamplar pratikte normal yasal düzenin dışında, istisna halinin gerçekleştiği alanlara dönüşür. Oralarda her şeyin gerçekleşmesi ihtimali normalleştirilmiştir. Kamplarda yaşayanlar, dışarıda ve içerde olanın, yasal ve illegal olanın, istisna ve sürekli olanın dışında bir yere konumlandırılır. Mültecilerin kamplarda yaşamak zorunda bırakılması, mülteci sorununun çözmünde *de facto* bir yöntem haline gelmiştir. Parekh'in de (2016: 17) belirttiği gibi mevcut mülteci yerleştirme programları kapsamında üçüncü bir ülkeye yerleştirilecek mültecilerin oranı dünyadaki toplam mülteci rakamının %1'inden az olacaktır. Mültecilerin kamplarda ve toplama merkezlerinde tutulması, mülteciler üzerinde psikolojik, fiziksel ve sosyal zararlara sebep olmaktadır (Silverman ve Molnar, 2016: 111).

Günümüz devletlerinin yukarıda sayılan politikaları, esasen Arendt'in ifade ettiği gibi, yurttaşı olduğu ülkenin vatandaşlığını kaybedenin bir anlamda insanlığın dışına itildiğinin göstergeleridir. Sığınma arayanları haklardan mahrum etmek, suç işlemiş birini haklarından mahrum etmeye göre daha kolay bir hal almaktadır (Arendt, 2014: 299).

Sığınma arayanları haklarından mahrum eden bu politikalar, mülteciler ile ilgili uluslararası mevzuata uygun olarak uygulamaya konmaktadır. Dolayısıyla devletlerin mülteci krizi karşısındaki mevcut umursamaz ve yetersiz duruşları sadece uygulamadaki bir takım kötü politikalarından kaynaklanmayıp tüm uluslararası mülteci sisteminin üzerine oturduğu sorunlu normatif ve hukuki yapıya işaret etmektedir. Cenevre Sözleşmesi, zor durumda kalıp yurtlarını terk eden insanları korumak için yeterli normatif çerçeveyi ve hukuki araçları içermemektedir. Sözleşme'nin İkinci Dünya Savaşı sonrası Avrupa'da ortaya çıkan mültecilik krizine çözüm bulmak amacıyla hazırlanmış olması ciddi bir sorundur (Singer ve Singer, 1988: 114). Bu sebepten dolayı Sözleşme, çok dar bir mültecilik tanımını benimsemiştir.

Cenevre Sözleşmesi, özellikle etnik, dinsel, sosyal ve siyasal mensubiyetlerinden dolayı tutuklanma korkusuyla ülkelerini terk edenlerin mülteci olarak kabul edileceğini öngörmektedir. Eğer Sözleşmede sayılan sebeplere dayalı olarak tutuklanma korkusu gerekçesiyle ülke terk edilmemişse Sözleşme sığınacak yer arayanların mültecilik statüsünün kolayca reddedilmesine fırsat vermektedir. Bu, özellikle göçmenlik, mültecilik ve vatandaşlığa kabul edilme konularında ulus devletin egemenliğini mutlak olarak kabul eden bir perspektifi yansıtmaktadır (Arendt, 2014: 273). Sözleşme'nin içerdiği tanım, insanların en temel haklarını korumakla görevli devletin işlemez hale geldiği kaotik durumlardan kaçan insanların mülteci olarak kabul edilmesini zorlaştırmaktadır (Shacknove, 1985: 276). Carens'e (2013: 200-201) göre Sözleşme'nin tanımı, iç savaştan kaçanların mülteci olarak kabul edilmesini zorlaştırırken sadece politik görüşlerinden dolayı hapsedilme tehlikesi ya da cezalandırılma riski olanlara mülteci statüsünün daha kolay tanınmasının yolunu açmaktadır. Hatta Sözleşme'ye göre iç savaştan kaçan insanlara mülteci statüsü tanınmaz (Lister, 2013: 650).

Ayrıca Sözleşme'de devletlerin mültecilere karşı sorumluluklarının geri gönderilmeme (*non-refoulement*) ilkesi ile sınırlı tutulmuş olması, devletlerin hukuksal ve moral sorumlulukları arasında bir boşluk yaratmaktadır. Devletlerin bu ilke gereği mültecileri sınır dışı etmemek sorumluluğu katı bir şekilde belirlerken mültecilerin sahip olacakları haklar ve özgürlükler noktasında devletlere aynı katılıkta pozitif ödevler getirilmemektedir. Mültecilerin sosyal ve ekonomik haklarının uygulamada devletler tarafından garanti edilmesini sağlayacak bir mekanizma ve aktör bulunmamaktadır. Sığınma arayanlar yaşamaya devam edeceklerdir; ancak bu, sahip oldukları haklardan değil merhametten kaynaklanmaktadır (Arendt, 2014: 303-306). Deyim yerindeyse mülteciler, hayatta kalabilmek için siyasal özne olmayı bir kenara bırakıp, insancıl yardımın nesnesine dönüşmek zorundadırlar (Parekh, 2014: 652).

Bu durum mültecilerin kamplarda tutulmasına ve haklarının sınırlı bir şekilde tanınmasına sebep olmaktadır (Ferracioli, 2014: 130). Ayrıca geri gönderilmeme ilkesi, mülteci statüsü edinmek isteyenlerin ilk vardıkları ülkelerde kalmalarına sebep olurken diğer devletleri mültecilerin yeniden yerleştirilmesi konusunda isteksiz yapmaktadır (Carens, 2013: 207).

Mevcut mülteci sistemi, mültecilerin dağılımında adaletsiz bir tablo ortaya çıkarmaktadır. Mültecilerin dağılımına bakıldığında, en fazla sayıda mülteci kabul eden ülkeler arasında Almanya dışında Batılı bir ülke görmek mümkün değildir (UNCHR 2017 Raporu, 2017a: 3). Mülteci statüsünün verilmesi açısından bir eşitsizlik söz konusudur. Fakir ülkeler daha fazla sayıda mülteciye ev sahipliği yapmaktadır (Dummet, 2001: 35). Oysa mültecilere yardım, sadece komşu ülkelerin ödevi olmayıp, küresel olarak üstlenilmesi gereken bir sorumluluktur. Mevcut uluslararası mülteci sistemi zengin kuzey ülkeleri etrafında bir kalkan vazifesi görmektedir (Gibney, 2015: 449). Bir başka okumayla bu sistem, kuzey ülkelerinin mültecileri beşeriyetin bir parçası olarak gören bir perspektife sahip olmadıklarının da göstergesidir. Mültecilik sistemini düzenleyen hukuki alt yapı ve bu soruna yönelik politikalar ve uygulamalar aslında tüm dünyada mültecilik sorununun bir güvenlik sorunu olarak algılandığını ortaya koymaktadır. Ulusal güvenliğe tehdit olarak görülen mültecileri siyasal sınırların dışında tutmak uluslararası mültecilik sisteminin temel amacıdır (Agier, 2011: 18).

Tüm bu hususlar dikkate alındığında, Cenevre Sözleşmesi'ne dayanan uluslararası mültecilik sisteminin mültecilik sorununu çözmek yerine devletlerin egemenlik haklarını ve çıkarlarını korumaya yönelik olduğunu ifade etmek mümkündür. Mevcut mülteci sistemi, mülteciler için gidecek yer olmaması halini sürekli kılmaktadır (Tuitt, 2016: 8). Sistem, mültecilere muamelede ahlaki olarak yapılması gerekenin çok uzağına düşmektedir (Gibney, 2004: 64). Kukathas'ın da (2016: 259-260) vurguladığı gibi, aslında tüm mültecilik sistemi ulusal çıkar üzerine kurulu olup, liberalizm, insan hakları ve özgürlükleri gibi kavramlarla dolu olan mevzuat bunu gizlemeye hizmet etmektedir. Mültecilerin kötü durumda olmalarının sebebi onların yasalar önünde eşit olarak görülmemesi değil, mevcut uluslararası mülteci sisteminin onların haklarını koruyan bir normatif zemine oturmamasıdır. Arendtçi anlamda mülteciler bu sistem içerisinde ilk önce haklarından mahrum bırakılmakta, ardından çoğu ülkede gettolara ve kamplara kapatılıp dünyayla bağları kesilmektedir (Arendt, 2014: 302).

Mevcut uluslararası mültecilik sistemi, demokratik ülkelerin mülteci kriziyle baş etme konusunda başarılı bir performans sergilemelerinin önündeki en önemli engellerden biridir. Buna rağmen Türkiye'nin mevcut mülteci politikası, mültecileri hak sahibi özneler olarak kabul eden ve insan haklarının tanınmasını vurgulayan Arendtçi anlayışa doğru ilerlemektedir. Ancak insan haklarına dayalı

bir perspektifi benimsemek noktasında Türkiye'nin mülteci politikası kimi çelişkileri, açmazları ve karışıklıkları içeren bir doğaya sahiptir. Çalışmanın geri kalanında Türkiye'nin mülteci politikasındaki bu açmazlar, karışıklıklar ve zorluklar Arendtçi bir bakış açısından ele alınmaktadır. Bu açmazları, karışıklıkları ve zorlukları anlayabilmek için ilk olarak Türkiye'nin mülteci politikasına ilişkin tarihsel bir okuma yapmak gerekmektedir.

Türkiye'nin Mülteci Politikasının Tarihsel Arka Planı

Bir ülkenin göç politikasının belirlenmesinde çeşitli faktörler etkili olur. Gibney (1999: 176-177) bu faktörleri şu şekilde sıralar: mülteci talepleri, devletin ekonomisi, etnik yakınlık, mültecilerin uyumu, diğer devletlerin eylemleri, mülteci kabul eden ülkenin nüfusu, mülteci sayısı. Gibney'in saydığı demokratik devletlerin mülteci politikalarını şekillendiren bu faktörlere daha önceki yıllarda yaşanan mültecilik ile ilgili deneyimler de eklenebilir. Türkiye'nin mülteci politikası söz konusu olduğunda da Türkiye'nin daha önceki tecrübelerinin bugünkü politikaları üzerinde önemli etkilere sahip olduğunu söylemek hata olmaz. Türkiye'nin mülteci politikası uzun yıllara dayalı bir tecrübenin sonucunda şekillenmiştir.

Osmanlı İmparatorluğu çok farklı etnik ve dini kimliğe sahip insanların bir arada yaşadığı bir imparatorluktu. Osmanlı, göç ve mültecilik politikasında farklı etnik, dil ve dini arka plana sahip insanları göçmen olarak kabul edip yerel topluma entegre etmek yolunu seçmişti. Osmanlı İmparatorluğu'nun mülteci politikası esnekti. Osmanlı İmparatorluğu 15. yüzyıldan başlayarak İspanya Yahudilerini, Avusturya egemenliğine karşı isyanlardan kaçan Macar ve Polonyalı mültecileri, Bolşevik Devrimi'nden kaçan Rusları ülkenin çeşitli bölgelerine yerleştirmekte tereddüt etmemiştir (Kirişçi, 1996: 294-295).

Her ne kadar Türkiye Osmanlı'nın devamı olsa da Osmanlı'nın ve Türkiye'nin göçmen ve mülteci kabulünde benimsedikleri politikalar açısından önemli farklılıklar vardır. Türkiye, Osmanlı'nın mülteci politikasına ilişkin geleneğini takip etmek istemedi. Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılışı ile birlikte yerine kurulan Türkiye, yeni bir ulus devlet inşa etmek için sınırlayıcı bir göç ve mülteci politikası benimsedi. Türk ve Müslüman olup civar ülkelerde yaşayanların ülkeye göç etmeleri istenirken, Müslüman ve Türk olmayanların ise ülkeden ayrılma- larını teşvik etmek temel önceliğe dönüştü (İçduygu ve Aksel, 2013: 167).

Türkiye, kuruluşunu izleyen ilk yıllarda Türk dilini, Türklüğü ve Sünni Müslümanlığı gözetken göç ve mülteci politikalarını benimsedi (Çağatay, 2001: 8). Türkiye'nin temel önceliği, benzer toplumsal arka plana sahip insanları bir araya getirerek ulus devleti inşa etmektir. Bu öncelik, Cumhuriyet'in ilk yıllarında benimsenen göç ve mülteci politikalarını belirleyen temel faktördür. Türkiye

kuruluşunun ilk yıllarında, Osmanlı'ya nazaran daha sınırlayıcı bir göçmen ve mülteci politikasını benimsemiştir (Kirişçi, 2000: 3).

İkinci Dünya Savaşı ve bu savaşı takip eden yıllarda ortaya çıkan mülteci akını, ülkeleri bu konuda adım atmaya itti. Bu sebeple ülkeler mevcut mültecilik sisteminin temel zeminini oluşturan Cenevre Sözleşmesi'ni imzaladı. Türkiye, 1951 yılında Cenevre Sözleşmesi'ni imzalayan ilk ülkeler arasındaydı ve sözleşmeyi imzalarken “coğrafi” ve “zaman” limitini kabul etti. Coğrafi sınırlamaya göre Türkiye, sadece Avrupa'dan gelen insanlara mülteci statüsünün verileceğini kabul ediyordu. Cenevre Sözleşmesi'ndeki zaman sınırlamasına göre ise 1 Ocak 1951 tarihinden önce Avrupa'da meydana gelen olaylar neticesinde Avrupa'daki ülkelerini terk eden insanlar sözleşme kapsamında mülteci statüsünden yararlanabilecekti. 1967 yılında zaman limitini kaldıran Türkiye, coğrafi sınırlamaya ilişkin politikasını sürdürmüştür.

Sözleşme kapsamında mültecilik politikasının üzerine oturduğu coğrafi sınırlama gereği Türkiye, Avrupa'dan gelen insanlar ve Avrupa dışı diğer bölgelerden gelen insanlar arasında farklı politikalar izlemiştir. Bu coğrafi sınırlama kapsamında mültecilik politikasını ve uygulamalarını şekillendiren Türkiye, farklı zaman dilimlerinde Avrupa'dan gelen insanlara mülteci statüsünü vermiştir. İkinci Dünya Savaşı boyunca kesin bir rakam olmamakla birlikte yaklaşık 100.000 Yahudi'nin Türkiye'ye geldiği tahmin edilmektedir. Soğuk Savaş yıllarında ve sonrasında komünizmden kaçan Balkanlardan ve Avrupa'dan gelen insanları da kabul etmiştir. 1970-1996 yılları arasında 13.500 insan Cenevre Sözleşmesi'nin tanıdığı haklardan yararlanmıştır (Kirişçi, 2002: 3). Ancak 1990'lardan itibaren Türkiye'nin mülteci politikası daha da sınırlayıcı bir hal aldı. Sığınma arayanlar, coğrafi olarak Avrupa'dan gelmiş olsa da Türkiye bu kişilere, Cenevre Sözleşmesi kapsamında mülteci statüsü vermek yerine geçici koruma statüsü vermiştir. Bulgaristan'da, Bosna'da ve Kosova'da yaşanan dram neticesinde bu bölgeden gelenlere geçici koruma statüsü verilmiştir (Kirişçi, 2013: 173). Türkiye'nin 90'lı yıllarda izlediği mülteci politikasının sınırlayıcı olduğunun en açık delilini sözleşme kapsamında değerlendirilmeyen insanlara (*Nonconvention Asylum Seekers*) karşı izlediği politikalarda görmek mümkündür. Cenevre Sözleşmesi gereği Avrupa dışından gelenlere Türkiye mülteci statüsünü vermemektedir. Bu sınırlamadaki temel amaç, ülkenin Avrupa ve dünyanın geri kalan bölgeleri arasında bir tampon bölge haline gelmesini önlemektir. Türkiye'nin hem karadan hem de denizden Avrupa'yla sınırının olması, Türkiye'yi mültecilerin ilk uğrağı haline dönüştürmektedir.

Türkiye'nin bulunduğu coğrafyada yakın zamanlarda yaşanan Sovyetlerin Afganistan'ı işgali, İran-İrak savaşı, Irak'ta Saddam Hüseyin'in Kürtlere uyguladığı zulümler, Körfez Savaşı, Amerika'nın Irak'ı işgali gibi önemli olaylar

hatırlanırsa Türkiye'nin coğrafi limiti korumakta niçin ısrar ettiği anlaşılabilir bir hal alır. Tüm bu olaylar neticesinde çok sayıda insan Türkiye'ye sığınmıştır. Özellikle İran, Irak, Afganistan gibi ülkelere gelen insanlara mülteci statüsü verilmesi mümkün olmasa da Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) bu kişilerin statüsüne karar verene kadar ülkede misafir edilmişlerdi. Dolayısıyla aslında Türkiye, Avrupa'nın katı göç ve mülteci politikası sebebiyle Asya ve Ortadoğu'dan gelenler için bir durağa dönüştü (Danış vd., 2009: 462).

Avrupa dışından gelip mülteci statüsü talep edenler, Türkiye'nin mülteci politikasının şekillendirmesinde önemli bir adım atılmasına sebep oldu. Özellikle 1980-1991 yılları arasında 1,5 milyon İranlı ülkeye giriş yaptı. Sadece İranlılar değil Iraklı, Afgan, Somalili, Tunuslu, Filistinli insanlar Türkiye'ye sığındı ve UNHCR statülerine karar verene kadar ülkede misafir edildi. 1988-1991 yılları arasında yaşanan körfez krizi neticesinde Irak'tan sayıları 500.000'i bulan Kürt grupların Türkiye'ye sığınması Türkiye'nin mülteci politikasında önemli değişikliklere sebep oldu (Kirişçi, 1996: 297-298). 1994 öncesinde doğrudan mültecilerin durumunu düzenleyen bir yasal düzenleme yok iken 1994'te doğrudan mültecilere yönelik bir yönetmelik çıkarıldı. Bu yönetmelik devlet ve ulusal güvenlik eksenli olup, güvenlik kaygılarının ağır bastığı bir metindi (İçduygu ve Keyman, 2000: 386).

Bu yönetmelik ile birlikte UNHCR, mültecilik statüsüne karar veren makam olmaktan çıkarılarak Türkiye bu kararı verecek makam olarak belirlenmiştir. Bu yönetmeliğin en önemli katkısı, Cenevre Sözleşmesi'ne göre mülteci statüsü tanınmayacaklar için geri gönderilmeme ilkesinin Türkiye tarafından benimsenmesidir. Ayrıca Avrupa dışından gelen insanların mülteci statüsüne başvururken izleyecekleri prosedür belirlenmiş ve süreç daha şeffaf hale getirilmiştir (Kirişçi, 1996: 303).

1994 yönetmeliğinin hazırlanmasında devletin güvenliğini esas alan insan-cıl kaygıları geri plana iten bir anlayış hâkim olmuştur. Yönetmelikte, ülkeye girişten itibaren 5 gün içerisinde mültecilik statüsüne başvurulabileceği belirlenmişti. İlegal giriş yapanlar giriş yaptıkları yerden mülteci başvurusunu yaparken, legal olarak giriş yapmış olanlar her yerden başvuru yapabiliyordu. Mülteci statüsüne ilişkin verilen kararlara karşı yargı yolu açık değildi. Güvenlik güçleri yönetmelik konusunda bilgi sahibi olmadıklarından uygulamada mülteci statüsü arayanların haklarını ihlal ediyorlardı (Kirişçi, 1996: 303-304). Bu yönetmelikte mümkün olduğunca çok sayıda insanın mülteci statüsünün reddedilmesi temel politika olarak benimsenmişti. Gelen eleştiriler ve değişen şartlar neticesinde 1999'da başvuru süresi 10 güne çıkarılırken, 2000 yılında Danıştay'ın aldığı kararla başvurusu reddedilenlerin ülke dışına çıkarılamayacağı kesinleşti, 2003

yılında ise Türkiye mülteci statüsüne karar verilmesi sorumluluğunu UNHCR'ye bıraktı (Kirişçi, 2013: 179).

Uzun yıllar Türkiye'de mülteci rejimi 1994 yönetmeliği ve devamında bu yönetmelikte yapılan düzeltmelerle yönetildi. Suriye'deki krize kadar mültecilerin oranı Türkiye'ye göç edenler içerisinde önemli bir paya sahip değildi. 1997-2007 yılları arasında Türkiye 31.000 sığınma talebi almıştır (İçduygu ve Yüksek, 2012: 449).

Türkiye'nin mülteci politikasına ilişkin bu tarihsel okuma, Türkiye'nin mülteci politikasının, kuruluş yıllardan yirmi birinci yüzyılın başlarına kadar insan hakları karşısında ulusal egemenliği önceleyen, ulusal güvenliği gözeten ve mültecilerin haklarını görmezden gelen Arendtçi eleştirilere muhatap bir perspektifi yansıttığı söylenebilir. Ancak Suriye'de yaşanan krizin ardından Türkiye'ye gelen sığınmacı sayısının artması neticesinde insan haklarını esas alan ama çeşitli zorlukları, açmazları ve çelişkileri içeren bir anlayış Türkiye'nin mülteci politikasını şekillendirmiştir. Çalışmanın geri kalanında Türkiye'nin mülteci politikası hem yasal mevzuat hem politikaların uygulanması üzerinden Arendtçi okumaya tabi tutulmaktadır.

Türkiye'de Mültecilere İlişkin Yasal Mevzuatın Değerlendirilmesi

Türkiye'deki Suriyelilerin sayısının milyonları bulması neticesinde, sığınmacılara ilişkin yeni bir kanun ve çeşitli yönetmelikler meclisten geçmiştir. Bu yasal düzenlemelerden ilki 11 Nisan 2013 tarihli Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'dur. Daha önceki kanun ve yönetmeliklerden farklı olarak kanun mülteci, geçici koruma sağlanan şartlı mülteci statülerini ve bu statülere sahip olanların haklarını ve sorumluluklarını açık bir şekilde düzenlemektedir. Bu doğrultuda kanunun 4. maddesinde geri gönderilmeme ilkesine yer verilerek hiç kimsenin hayatının ve hürriyetinin tehlikede olduğu yere geri gönderilmeyeceği ifade edilmektedir. Üçüncü kısımda ise uluslararası korumanın çeşitleri düzenlenmektedir.

Kanunda öngörülen mülteci tanımı, Türkiye'nin Cenevre Sözleşmesi'ndeki coğrafi sınırlamasıyla paralellik sergilemektedir. Kanunun 61. maddesi Avrupa'da ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle ırkı, dini, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti ve siyasi düşünceleri nedeniyle zulme uğrayanlara mülteci statüsünün verileceğini düzenlemektedir. Bu noktada Türkiye bu politikasını, mülteci statüsü arayanlar için tampon bölgeye dönüşmemek için sürdürmektedir. Avrupa ülkeleri dışında zulme uğrayacağı korkusuyla ülkesini terk ederek Türkiye'ye sığınanlara ise 'şartlı mülteci' statüsü verileceği Kanunun 62. maddesinde düzenlenmektedir. Bu özelliklere sahip kişilere Türkiye'de mülteci statüsü hakkı

verilemeyeceği, ancak durumu değerlendirilip üçüncü bir ülkeye yerleştirilinceye kadar ülkede ‘geçici koruma’ verileceği açıkça garanti edilmektedir.

Daha önceki kanunlarda ve düzenlemelerde yer verilmeyen bir husus bu kanunda yer almakta, mülteci ve şartlı mülteci kapsamına girmeyen kişilere ‘ikincil koruma’ statüsü verileceği belirtilmektedir. Kanunun 63. maddesine göre “mülteci ve şartlı mülteci olarak nitelendirilmeyen ancak ülkesine geri gönderildiğinde ölüm cezasına mahkûm edilecek ve infaz edilecek, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacak, uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında ayırım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak olanlara” ikincil koruma statüsü verileceği düzenlenmektedir. İkincil koruma statüsü, mevcut uluslararası mülteci sisteminde dahi öngörülmemiş şekilde uluslararası korumanın kapsamını geniş tutmaktadır. Unutulmaması gereken husus mevcut Cenevre Sözleşmesi’nin mülteci tanımı ırk, din, belli bir toplumsal gruba aidiyet ve siyasi görüşleri nedeniyle tutuklanma korkusuyla ülkelerinden kaçanları kapsarken aslında iç savaş, doğal afetler, iklim değişikliği kapsamında ülkelerini terk edenleri dışarıda tutmaktadır. Dolayısıyla Türkiye’nin yasal mevzuatındaki ikincil koruma statüsü, günümüzde uluslararası korumanın statüsünü düzenleyen uluslararası mevzuattan daha kapsayıcıdır.

İşkence, cinsel saldırı ya da şiddetin fizyolojik, psikolojik türlerine maruz kalanlara işlemlerde öncelik tanınacağı ifade edilmektedir. Kanunda belirtilen çeşitli sebeplerle idari gözetim altına alınan kişilere bunun sebebinin kendilerine ve yasal temsilcilerine yazılı olarak bildirileceği, idari gözetim altına alınma kararına karşı sulh ceza mahkemesine başvurabilecekleri, itirazın 5 gün içinde karara bağlanmasının zorunlu olduğu, idari gözetimin 30 günü geçemeyeceği, idari gözetim altına alınanlara avukatları, yasal temsilcileri, noter ve Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği görevlileriyle görüşme imkanı sağlandığı kesin bir dille belirtilmektedir. Başvuru sahibine başvurusunda takip edilecek usuller, hak ve yükümlülükleri ayrıntılı olarak gerekli görüldüğünde tercüman aracılığıyla açıklanacağı hükme bağlanmıştır. Başvurunun sonucuna karşı yetkili idare mahkemesine itiraz yolu açıktır. Tüm bunlar mülteci sisteminin güvenlik politikası sarmalından sıyrılıp insan haklarına duyarlı bir yöne evrildiğinin işaretleridir.

Uluslararası korumanın genel usulleri her ne kadar eskiye oranla daha demokratik ve insan haklarına duyarlı hale gelmişse de Kanunda bir takım sorunlar da mevcuttur. Uluslararası koruma başvurusunda bulunanların kanunun 71. maddesi ve 77. maddesi gereğince kendilerine gösterilen kabul ve barınma merkezlerinde ya da ilde yaşamasının zorunlu olması, bu yerleşim yerini terk ederken izin

almak zorunda olması, buna uyulmaması durumunda başvurusunun iptal edilecek olması ise insan hakları ve özgürlükleriyle bağdaşmamaktadır.

Bir anlamda bu durum, Arendt'in insanların yurttaşlıklarını kaybetmeleri ve ülkeleri terk etmeleri durumunda bir güvenlik sorunu olarak ele alınacakları eleştirisiyle örtüşmektedir (Arendt, 2014: 288). Bu tür bir ikamet zorunluluğu her şeyden önce insanın seyahat özgürlüğüne aykırıdır. Uluslararası koruma başvurusunda bulunanların seyahat özgürlüğü üzerine getirilen bu kısıtlamanın amacı güvenlik bile olsa bunun haklı bir gerekçesi yoktur. Sıradan bir Türk vatandaşının güvenlik problemi oluşturabileceği nedeniyle seyahat özgürlüğü kısıtlanmayıp suç işlemesi halinde güvenlik güçlerinin müdahale edeceği kabulüyle hareket ediliyorsa aynı mantıkla uluslararası koruma başvurusunda da ikamet zorunluluğunun olmaması gerekir. Unutulmamalıdır ki sığınma talep edenler, sığınılan ülkedeki vatandaşlar ile kıyaslandığında çoğu zaman kurallara uyma eğilimlidirler.

Belli bir ilde ikamet zorunluluğunun getirilmesi, insanın birleşme özgürlüğüne de aykırıdır. Bu tür bir zorunluluk, sığınma talep edenlerin belirli bir toplumsal bağlam içerisinde gömülü olduklarını görmezden gelir. Sığınma talep edenler sosyal ilişkiler içinde var olurlar ve bu insanlar ülkenin çeşitli yerlerine dağılmış aile üyelerine ve akrabalara, arkadaşlara sahiptirler. Bu nedenle bu insanları bir ilde ikamet etmeye zorlamak onları aile üyeleri, akrabaları ve arkadaşlarıyla bir araya gelmekten alıkoyar. Bu tür bir durum sığınma talep edenler üzerinde zarar verici sonuçlara sebep olur. Oysa bu tür yasağın olmaması sığınma talep edenlerin toplumsal hayata uyumuna ve yaşadıkları yıkımın etkilerinden kurtulmalarına yardımcı olur.

Kanun kapsamında uluslararası korumadan faydalananlara sağlanan haklar ve yükümlülükler kapsamlı şekilde düzenlenmektedir. Kanununun 81. maddesi "uluslararası koruma talep edenlere ve bundan faydalananlara sağlanan hak ve imkânların Türk vatandaşlarına sağlanan hak ve imkânlardan fazla olacak şekilde yorumlanamayacağını" dile getirmektedir. Başka bir ifadeyle kanun, uluslararası koruma talep edenlerin haklarının belirlenmesinde Türk vatandaşlarının üstün bir konuma sahip olduğuna işaret etmektedir. Bu husus, Arendt'in insanların yurttaşlıklarını kaybetmeleri ve ülkelerini terk etmeleri durumunda sahip oldukları haklarda olumsuz niteliksel bir değişme yaşanacağı eleştirisiyle örtüşmektedir (Arendt, 2014: 256-258). Elbette hukuki bir metinden bu tür konumlandırmanın izahını yapması beklenmez; fakat Türk vatandaşı olan ve olmayanın temel hakları ve özgürlükleri arasında bir öncelik sonralık ilişkisi kurmanın haklı bir ahlaki temeli bulunmamaktadır. Bu tür bir maddenin varlığı, Türk vatandaşlarının sığınma talep edenler karşısında ahlaken üstün oldukları algısına yol açabilir; ev sahibi toplum ile sığınma talep edenler arasında problem yaratabilir. Bu durum mültecileri, siyasal özne olarak farklı ama eşit olarak anlamlı bir şekilde eylem-

de bulunma ve konuşma kapasitesinden, haklara sahip olmak hakkından yoksun bırakır.

Her ne kadar Kanun Türk vatandaşlara öncelik verileceğini belirtse de uluslararası korumadan yararlananlar birçok hakka sahiptirler. Kanunun 89. maddesi uluslararası korumadan yararlananların ilköğretim ve orta öğretim hizmetlerinden, ihtiyaç sahibi olanların ise sosyal yardım ve hizmetlerden faydalanabileceğini düzenlemektedir. Mülteci ve şartlı mültecilerin uluslararası koruma başvuru tarihinden itibaren 6 ay sonra çalışma izni için başvurabilecekleri düzenlenmektedir. Mülteci veya ikincil koruma statüsü sahibinin, statü almasından itibaren yabancıların çalışmayacağı iş ve meslekler saklı kalmak koşuluyla bağımlı ve bağımsız çalışabileceği düzenlenmiştir. Bu statüye sahip olanların iş piyasasına erişiminin iş piyasasındaki ve ekonomideki gelişmelere göre sınırlandırılabilirliği ifade edilmiştir. Türkiye’de 3 yıldır ikamet edenlere, Türk vatandaşıyla evli olanlara ya da Türk vatandaşı çocuğu olanlara bu sınırlamadan muafiyet getirilmiştir. Uygulamada karşılaşılan sorunlara ilişkin kaygılar saklı kalmak koşuluyla bu düzenlemeler uluslararası koruma kanunundan faydalananlara hak temelli bir yaklaşım benimsendiğinin açık delilleridir.

2013 tarihli Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, mülteci, şartlı mülteci ve ikincil koruma statüleri kapsamına girmeyen, kitlesel olarak ülke sınırlarına gelenlere 91. madde gereği geçici koruma verileceğini düzenlemiştir. Buna göre geçici koruma verileceklerin “ülkeye kabulü, hak ve yükümlülüklerinin Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılacak yönetmelikle düzenleneceği ifade edilmiştir.” Bu kapsamda 22 Ekim 2014 tarihinde geçici koruma hususunu düzenleyen yönetmelik 29153 sayılı resmi gazetede yayımlanmış ve yürürlüğe girmiştir.

Bu yönetmelik özellikle Suriye’den Türkiye’ye girişin arttığı bir dönem sonrasında ihtiyaçlara cevap verebilmek, geçici korumanın usullerini, bu korumanın kapsamına girenlerin hak ve yükümlülüklerini yasal zemine kavuşturmak için çıkarılmıştır. Fakat yaratılan bu statünün 2013 tarihli Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununda sayılan mülteci, şartlı mülteci ve ikincil koruma statüsünden ne gibi fark taşıdığı açık değildir. Tek fark bu statüden yararlanmak isteyenlerin kitlesel olarak ülkeye giriş yapmış olmalarıdır.

2014 Geçici Koruma Yönetmeliği’nin 6. maddesi bu statüden yararlananların geri gönderilmeyeceğini kesin şekilde düzenlemektedir. Bu kişilere illegal girişlerinden dolayı para cezası verilemeyeceği de yönetmelikte belirtilmektedir.

Geçici koruma kanunu kapsamında bu koruma türünden yararlanmak isteyenlere yapılacak kayıt işlemleri bu yönetmelikte belirlenmiştir. Bu yönetmeliğin 17. ve 21. maddelerine göre sınır kapılarında veya sınır geçiş yerlerinde belge-

siz veya geçersiz belgeyle yabancıların girişlerine valiliklerce izin verilebileceği düzenlenmiştir. Kayıt esnasında bu statüden yararlanmak isteyenlere süreçle ilgili bilgi verileceği açıkça ifade edilmiştir. Yönetmeliğin 21. maddesinde bu süreçte daha sonraki işlemlerde kimlik tespitini kolaylaştırmak için başvuruların fotoğraf, parmak izi ya da diğer biyometrik verilerin alınıp merkezi veri tabanına kaydedileceği belirtilmiştir. Yönetmeliğin 22. maddesi gereği kayıt işlemleri tamamlananlara geçici koruma kimlik belgesi ücretsiz verilmektedir. Tüm bu kayıt işlemlerinin ayrıntıyla düzenlenmesi, sürecin sıkıntısız işlenmesine imkân vermekte ve sonra yapılacak işlemlerde geçici korumadan yararlanmak isteyenler lehine bir durum yaratmaktadır.

Kayıt işleminin bitmesinden sonra yönetmeliğin 23. ve 24. maddeleri gereği kayıt edilenlerin geçici barınma merkezlerine sevk edilecekleri ya da genel müdürlükçe belirlenen illerde kalma hakkı verileceği belirtilmiştir. Geçici barınma merkezlerine sevk edilirken yabancıların talebinin, ailevi durumu ve özel ihtiyaç sahibi olup olmadığı gibi hususlar dikkate alınmaktadır. Bu durum geçici koruma statüsünde olanların önceliklerinin dikkate alındığının göstergesi olup insan haklarını gözeten bir zihniyetin yansımasıdır.

Yönetmelik kapsamında 26. madde gereği geçici koruma statüsünden yararlananlara ücretsiz sağlık, eğitim, sosyal yardım ve başvuru ile ilgili süreçte tercümanlık hizmetlerinin sağlanacağı zikredilmiştir. Yönetmeliğin 27. maddesinde temel sağlık hizmetleri ve acil sağlık hizmetleri kapsamındaki tedavi ve ilaçlardan para alınmayacağı açık şekilde bir şekilde belirlenmiştir. Yönetmeliğin 28. maddesinde ise çocukların anaokulu, ilköğretim ve orta öğretim okullarına ücretsiz devam edecekleri, her yaş grubuna yönelik dil eğitimi, meslek edindirme, beceri ve hobi kurslarının talebe göre düzenleneceği ifade edilmiştir.

Yönetmelikteki insan haklarıyla bağdaşan tüm bu özelliklere rağmen geçici koruma statüsünde bulunanlar yine de yerel insanların sahip olduğu insan haklarının bazılarını sahip olmada sorun yaşamaktadırlar. Özellikle insanın sosyal ilişkiler kurma ve sürdürme özgürlüğü, seyahat özgürlüğü, çalışma özgürlüğü bu yönetmelikte tam olarak korunmuş değildir. Bu bir anlamda Arendt'in sığınacak yeni bir ülke arayanların hak sahibi olmaya haklarının olduğu vurgusuyla örtüşmemektedir. Mültecilerin hak sahibi özneler olarak varlıklarını devam ettirmek yerine, geldikleri ülkelerde gösterilen merhamet sınırları çerçevesinde yaşamaları gereken özneler olarak hayata devam etmeleri istenmektedir (Arendt, 2014: 303-306). Bu durumu özellikle geçici koruma statüsüne sahip sığınmacıların sosyal ilişkiler kurma, çalışma ve ticaret yapma haklarında açık olarak görmek mümkündür.

2014 Geçici Koruma Yönetmeliği'nin 14. maddesinde geçici koruma-

nın sona ermesinin ardından ülkeden ayrılmanın esas olduğu vurgulanmaktadır. Ancak geçici korumadan yararlananların sürenin bir sınırı mevzuatta belirlenmediğinden bu statüden yararlananların ülkede kalma süresi geldikleri ülkelerinde yaşanan sorunların sona ermesine bağlıdır. İç savaş gibi bir sebeple ülkelerinde ayrılanların ülkelerindeki sorunun çözüme kavuşmasının kolay olmadığı, dolayısıyla sığındıkları ülkede uzun yıllar yaşamak zorunda kaldıkları dikkate alındığında, ev sahibi ülkeden ayrılmanın zorunlu olması bu statüden yararlananlar için sıkıntılar yaratacaktır. İnsanlar bu uzun süre zarfında yeni bir hayat kurmakta, evlenmekte, çocuk sahibi olmakta, yeni bir sosyal çevre inşa etmekte, mülk sahibi olmakta, iş kurmaktadır. Dolayısıyla bu statünün bir süre ile sınırlanmamış olması mevcut uluslararası mülteci sistemiyle paralel bir şekilde bir an önce sığınma isteyenlerden kurtulma kaygısının esas alındığına işaret etmektedir. Arendtçi eleştiriyi paralel olarak bu tür bir kaygı, sığınmacıları kurtulması gereken varlıklar olarak gören bir perspektifi yansıtmaktadır.

Benzer bir durum, geçici koruma statüsüne sahip insanların çalışma haklarına ilişkin düzenlemelerde de mevcuttur. Yönetmeliğin 29. maddesinde geçici koruma statüsüne sahip olanların Bakanlar Kurulunca belirlenecek sektörlerde ve coğrafi alanlarda çalışma izni almak için Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na başvurabilecekleri düzenlenmiştir. Bu madde, her ne kadar bu statüde olanların çalışma izni alabileceğini ifade etse de 15 Ocak 2016'da çıkarılan Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelikle çalışma izinlerinin alımını zorlaştıracak şekilde düzenlenmiştir. Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmeliğin 4. maddesinde geçici koruma statüsünde olanların çalışma izni olmadan çalışamayacakları veya çalıştırılmayacakları düzenlenmiştir. Daha sonra çıkarılan ve yabancıların çalışma usullerini ve haklarını düzenleyen Uluslararası İşgücü Kanunu kapsamında 23. maddeye göre izinsiz yabancı çalıştırana her izinsiz yabancı için 6000 lira para cezası uygulanacağı belirtilmiştir. Ayrıca çalışma izni olmadan bir işverene bağlı olarak çalışan yabancıya 2400 lira, bağımsız çalışana ise 4800 lira ceza verileceği düzenlenmiştir. Bu maddelerden anlaşıldığı gibi geçici koruma statüsünde olanların çalıştırılmasını ve çalışmasını önlemek için ciddi yaptırımlar getirilmiştir.

Bu statüde olanların çalışmasını engellemek için kullanılan ve 2016 yılında çıkarılan yönetmelikte yasal dayanağını bulmuş olan bir diğer yöntem ise kota uygulamasıdır. Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmeliğin 8. maddesine göre çalışma iznine başvuru alan geçici koruma statüsüne sahip işçi sayısının, çalışan Türk vatandaşı sayısının %10'unu geçemeyeceği düzenlenmiştir.

Çalışma iznine ilişkin getirilen bu kısıtlamalar, geçici koruma kapsamındaki insanların çalışma hak ve özgürlüklerine zarar vermektedir. Bu insanlar her

türlü birikimlerini ülkelerinde bırakıp kaçtıklarından ekonomik olarak zor durumda kalmaktadır. Ekonomik sıkıntılar bir zaman sonra bu insanların psikolojik durumlarını ve sosyal hayatlarını ciddi biçimde etkilemektedir. Bu sınırlamalar geçici koruma statüsündeki insanların çıkarlarını korumaktan ziyade onları sömürüye açık bir duruma getirmektedir.

Bu sınırlamaların yarattığı sıkıntılar sadece geçici koruma statüsünde olanların çalışma ve ticaret yapma özgürlüğünü sınırlamakla kalmamakta, aynı zamanda bu kişilere iş verecek, bu insanlarla ticaret yapacak ve bu insanların iş yerlerinde çalışacak, sundukları malları ve hizmetleri satın alacak kişilerin de ticaret yapma ve çalışma hürriyetlerini ihlal etmektedir. Dolayısıyla bu tür sınırlamalar hem geçici koruma statüsündekiler hem de ülkenin vatandaşlarının hak ve özgürlüklerini ihlal etmektedir. Bu sınırlamaların olmaması durumunda hem geçici koruma statüsündekilerin hem de ülke vatandaşlarının durumu iyileşecektir.

Yukarıda zikredilen Türkiye’de mülteci politikalarının zemini oluşturan yasal düzenlemeler tek başına mülteci politikalarının kusursuz şekilde uygulanmasını garanti etmez. Bu yasal zemini oluşturan her ne kadar devlet olsa da insan haklarının ve özgürlüklerinin de en başta gelen ihlalcisi devletlerdir. Devletler bunu bazen bunu var olan yasal düzenlemelere aykırı davranarak yapar bazen de yönetsel kapasitesinin yetersiz olması nedeniyle yapar. Buna ek olarak yasal zeminin inşa edilmesi dünden bugüne her sorunu anında çözen bir mekanizma da değildir. Uygulamada farklı sorunlarla ve zorluklarla karşılaşmak kaçınılmazdır. Çalışmanın devamında Suriyeli misafirlerin genel durumu üzerinden Türkiye’nin sığınmacılara ilişkin uygulamadaki politikaları ve tavrı Arendtçi bir eleştiri süzgecinden geçirilmektedir.

İnsan Hakları, Güvenlik ve Merhamet Duygusu Arasında Sığınmacı Misafirler

Türkiye’nin Asya ve Avrupa arasında köprü vazifesi gören coğrafi konumu, karadan ve denizden Avrupa’ya komşu olması ve gelişen dinamik ekonomisi, ülkeyi, Avrupa ülkelerine geçiş için bir basamak haline getirmektedir. Suriye’deki krizden önce çeşitli sebeplerle Türkiye’yi Avrupa ülkelerine geçiş için bir durak olarak gören insanların mevcudiyeti görece az iken Suriye’deki iç savaş başladıktan sonra bu sayı milyonlara ulaşmıştır.

Ülkelerindeki iç savaştan kaçan Suriyelilerin Türkiye’yi tercih etmelerinde birçok faktör etkilidir. Bunlar arasında en önemlisi Türkiye’nin Suriye ile 911 km’lik sınırının olması ve bu sınırın göreceli olarak kolay geçilebilmesidir. Ayrıca savaştan kaçan ve nihai olarak Avrupa ülkelerinden birine yerleşmeyi planlayanlar için Türkiye’nin Avrupa’yla olan sınırları önemli bir sebeptir. Buna

ek olarak Türkiye'nin özellikle güney ve güneydoğu illerinde yaşayan nüfusun önemli bir kısmının Arap kökenli olması, Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılmasında sonra bir kısım Arap kökenli insanın Türkiye'de kalması ve bu insanların Suriye'de akrabalarının olması da Suriye'deki iç savaştan kaçan insanların Türkiye'yi tercih etmesinde etkilidir. Türkiye'deki ve Suriye'deki nüfusun çoğunlukla Müslüman olması ve sosyal-kültürel hayattaki yakınlıklar, Türkiye'yi sığınılacak bir ülke haline getirmektedir.

Suriye'deki iç savaş başlayalı yedi yıl oldu. Bu süre zarfında Suriye'de yaklaşık 11 milyon insan yaşanan şiddetten kaçmak zorunda kaldı. Bunların yaklaşık 4,9 milyonu ülke topraklarını terk etti. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün 2016 Türkiye Göç Raporu'na (2017: 77) göre Türkiye 2,8 milyon ile dünyada en fazla Suriyeli sığınmacıyı misafir eden ülke konumundadır. Bu sayı 2018 yılı Kasım ayı itibariyle 3,6 milyonu bulmuş durumdadır. Bu rakam Türkiye'nin Suriye'deki iç savaştan kaçan insanlara açık kapı politikası uyguladığının en net delilidir.

Her ne kadar Türkiye mülteci politikasında açık kapı politikasını benimsemiş olsa da uygulamada bazı sorunların olduğunu ifade etmek gerekir. Bunlardan en önemlisi sınırı geçmek isteyenlere bazı durumlarda güvenlik güçlerinin engel olmasıdır. Uluslararası Af Örgütü, pasaportu olmayanların acil sağlık ve insancıl ihtiyaçlarının olmadığı durumlarda ülkeye giriş yapmalarının engellendiğini rapor etmiştir. Hatta bazı durumlarda güvenlik güçlerinin sınırı geçmek isteyenlere ateş açtıkları ifade edilmiştir. 2014 yılına kadar Uluslararası Af Örgütü'nün raporuna (Amnesty International Report 2014: 10-15) göre 31 kişi güvenlik güçleri tarafından sınır geçiş noktalarında dövülmüş ve 17 ölümlü olay yaşanmıştır.

Bazı durumlarda Türkiye'nin Suriye'deki iç savaştan kaçanlara geçici süre ile sınır kapılarını kapattığı olaylar olmuştur. Özellikle Türkiye'de terör saldırıları olduğunda ya da sınırdan geçen Suriyeliler arasında IŞİD üyelerinin de geçtiği duyumu geldiğinde sınır kapıları geçici olarak Suriyelilerin geçişine kapatılmıştır (Al Ktahieb, 2015). 2013'te Hatay'ın Reyhanlı ilçesinde bir patlama yaşanmış ve 49 kişi hayatını kaybetmiştir. Bu saldırıların ardından güvenlik gerekçesiyle sınır kapıları kapatılmıştır. 2015 yılında Şanlıurfa'nın Suruç ilçesinde terör saldırısı yaşanmış, 31 kişi hayatını kaybetmiş ve sınır kapıları kapatılmıştır.

Görüldüğü gibi Türkiye mülteci politikasını uygularken bazen güvenlik ve sığınmacıların temel hakları arasında seçim yapmak zorunda kalmaktadır. Bir anlamda Arendt'in *mültecileri bir güvenlik sorunu olarak görmek* argümanı bu uygulamada karşımıza çıkmaktadır (Arendt, 2014: 293). Her ne gerekçe olursa olsun sınırların Suriye'deki iç savaştan kaçanlara kapatılması bu insanların ya-

şadığı mağduriyeti artırmakta ve bu durum insanların en temel hakları olan yaşam haklarının ciddi şekilde ihlal edilmesinde Türkiye'nin de pay sahibi olması anlamına gelmektedir. Türkiye'nin iç savaştan kaçanları ülkeye kabul etmekten geçici olarak sakınması iç savaştan kaçanlar için telafi edilmesi zor bir durum yaratmakta ve ortaya çıkan zarardan Türkiye en azından ahlaken sorumlu hale gelmektedir.

Sınırı geçmeyi başarmış olanlara yapılan kayıt işlemleri sonrasında yukarıda ayrıntılı bir şekilde açıklanan Türkiye'nin yasal mevzuatına göre geçici koruma statüsü verilmektedir. Bu statünün zaman olarak bir sınırının olmaması, bu statüden yararlananlar açısından belirsizliğe sebep olmaktadır. Bu statüde olanların bireysel olarak uluslararası koruma başvuruları da alınmamaktadır. Bu durum Arendt'in yurtlarındaki siyasal toplulukla bağlarını koparanların beşeriye-tin dışında bir belirsizlik içinde yaşamaları gereken vahşi varlıklar olarak algılan-dıkları argümanını örneklendiren bir durumdur (Arendt, 2014: 310).

Uzun süreli olarak bu statüden yararlanan Suriyeliler, Türkiye'de yeni bir hayat kurmakta zorlanmaktadır. Yeni bir hayat kurmuş olanlar da bu süre sona erip statülerinden yoksun kalınca her şeylerini geride bırakıp ayrılmak zorunda kalacaktır. Arendtçi anlamda geçici koruma statüsündekiler sınırlı haklarıyla her an sınır dışı edilme tehlikesiyle yaşamak zorunda kalmaktadır (Arendt, 2014: 287). Bu tür bir uygulama, insanın sosyal bir varlık olduğunu, yeni sosyal iliş-kilerin ve maddi kazanımların olduğu yeni bir hayat kurduktan sonra bunlardan mahrum kalmanın insan üzerinde yaratacağı yıkıcı etkileri göz ardı etmektedir. İnsanlar yedi yıl gibi bir süre içerisinde evlenmekte, eş dost edinmekte, okula gitmekte, iş kurmakta, işe başlamaktadır. Tüm bunları görmezden gelen bir yasal mevzuat ve politika, insan odaklı olmanın gereklerinden sapma anlamına gel-mektedir.

Arendt, mültecilere yerleşim birimi olarak barınma kamplarının uygun görülmesinin yaygın bir hal aldığını ifade etmektedir (Arendt, 2014: 283). Tür-kiye'de barınma kamplarında yaşayanların sayısı sınırlıdır. Sınırı geçmeyi başarmış ve Türkiye'de bulunan Suriyeli misafirlerin yüzde 91'i şehirlerde yaşarken yüzde 9'u Türkiye'deki 26 kampta yaşamaktadır (UNCHR, 2017, Turkey Fact Sheet). Bu kampların beş tanesi özellikle Hıristiyanların, Kürtlerin ve Yezidilerin konaklamasına ayrılmıştır. Bu bağlamda Türkiye'deki kampların farklılıklara yer verdiği, Türkiye'nin mülteci politikasının farklılıklara duyarlı olduğu söylene-bilir (Ferris ve Kirişçi, 2016: 36-53). Kamplarda yaşayan Suriyeli sayısı Ağustos 2017 yılı itibarıyla 233.064'tür (AFAD, 2017). Kamplarda yaşayanların duru-munun şehir merkezlerinde yaşayanlara göre daha iyi olduğu rapor edilmektedir. Kamplarda barınma imkânları dışında sağlık merkezlerinin, okulların, dinlenme alanlarının ve mesleki eğitim programlarının yer aldığı belirtilmektedir (Amnesty

International Report 2014: 6). Barınma kamplarındaki durum iyi olmakla birlikte sivil toplum kuruluşları, kampların ziyaretlere kapalı olması sebebiyle yaşanan koşulların gözlemlenmesinin zor olduğuna işaret etmektedir (Yılmaz, 2013: 8). Kamp koşullarının iyi olmadığı, özellikle besin zehirlenmelerinin olduğu, sabun, diş macunu ve bebek maması gibi temel ihtiyaç maddelerinin dağıtımında sıkıntılar olduğu dile getirilmektedir (Özden, 2013: 6).

Türkiye'deki ilk mülteci kampının 2011 yılında açıldığı ve o tarihten bu yana Suriyelilerin bir kısmının kamplarda yaşadığı dikkate alınırsa yedi yıl gibi bir sürenin kamplarda yaşayan insanların üzerinde olumsuz etkiler yaratması kaçınılmaz olacaktır. Dünyanın diğer bölgeleriyle karşılaştırıldığında Türkiye'deki kamp koşullarının çok daha iyi olmakla birlikte kamplarda uzun süreli kalan insanların psikolojik ve sosyal olarak zarar görmesi söz konusudur. Kamp koşulları ne kadar iyi olursa olsun kamplarda yaşamak, insanların toplumsal bir bağ kurmasını zorlaştırmakta, yeni bir hayata başlamalarına engel olmaktadır. Kamp koşullarında yaşayanların kamuoyu nezdinde yerel insanlarla aynı haklara sahip birer özne olarak kabul görmesini zorlaştıran bir etki yaratmaktadır (Gündoğdu, 2015: 21).

Arendt, mültecilerin genel olarak egemen ülkelerdeki politikalar neticesinde haklarından mahrum bırakılarak yerel toplumdan uzakta gettolarda yerel halktan kopuk yaşamaya mahkûm edildiğine işaret eder (Arendt, 2014: 302). Türkiye'deki mevcut Suriyelilerin yüzde 91'i şehirlerde yaşamaktadır. Kamplarda yaşayanların ise kamplar dışında yaşayanlara göre daha iyi koşullarda yaşadığı belirtilmektedir. Kamp dışındakilerin büyük çoğunluğu Arap kökenli Türk vatandaşlarının görece yoğun olduğu güneydoğu (Şanlıurfa, Gaziantep, Kilis, Mardin, Kahramanmaraş) ve güney illerinde (Hatay, Adana, Mersin) yaşarken İstanbul, büyükşehir olması ve insanlara çeşitli fırsatlar sağlaması sebebiyle Suriyeliler tarafından en çok tercih edilen ildir (2016 Türkiye Göç Raporu, 2017: 77-79). Ailelerin bir araya gelerek ev kiralandıkları, genellikle kötü koşullarda yaşadıkları, hatta şehirlerdeki terk edilmiş harabe evleri mesken tuttıkları ifade edilmektedir (Çorabatır ve Hassa, 2013: 10). AFAD'ın (2014: 82) raporuna göre harabe sayılacak binalarda yaşayanların oranı erkekler için yüzde 13, kadınlar için yüzde 16 olup, derme çatma ve plastik barınaklarda yaşayanların oranı yüzde 10'dur. Parklarda yaşayan sığınmacıların olduğu rapor edilmektedir (Tabipler Birliği Raporu, 2014: 41).

Şehirlere hızla dağılmış olan Suriyelilerin yüzde 80'inin Türkiye'ye sığınmadan önce Suriye'deki aylık gelirlerinin 310 Dolar'ın altında olduğu (AFAD Rapor, 2014: 72) dikkate alınırsa bu insanların kısa bir süre sonra yoksullukla boğuşmak zorunda kalacağını tahmin etmek zor değildir. Bu durum, in-

sanları sömürüye açık bir konuma düşürebileceği gibi yerel toplumun kendilerine yabancı olan insanlarla ani karşılaşmasının da bir uyum problemi yaratması kaçınılmazdır.

Türkiye'nin mülteci politikasının alt yapısını oluşturan yasal mevzuat, geçici koruma statüsünden yararlananların kamplarda kalanlar ve şehirde merkezlerinde yaşayanlar arasında ayırım yapmaksızın eğitim, sağlık, sosyal yardım ve çalışma hakkı gibi bir takım haklara sahip olduğunu açıkça düzenlemiştir. Bu anlamda Türkiye mülteci politikasında insan haklarına odaklı bir yaklaşımı benimsemiş olmakla birlikte, bu haklara dayanan hizmetlerin sağlanmasında bir takım eksikliklerin ve yetersizliklerin olduğu görülmektedir. Dolayısıyla var olan sorun, yasal mevzuatın insan haklarına dayalı olmamasından değil, uygulamadaki sorunlardan kaynaklanmaktadır.

Suriyelilere devlet okullarında ücretsiz eğitim hakkı tanınmıştır. UNICEF'in raporuna (2014: 24) göre Türkiye'deki eğitim çağındaki Suriyeli çocukların yüzde 70'i herhangi bir eğitim almamaktaydı. Bu rakam 2016 tarihli *International Crisis Group*'un raporuna (2016: 3) göre ise yüzde 43'tür. Bu alanda karşılaşılan en büyük problem, Suriyelilerin bu haktan habersiz olmalarıdır. Haberi olanların bir kısmı ise çeşitli gerekçelerle çocuklarını okula göndermemektedir. Bu gerekçelerden ilki, yoksulluk sebebiyle çocukların çalışmaya gönderilmeleridir (Ferris, 2016: 62). İkincisi ise bürokratik engeller yüzünden, özellikle ikamet izni istenmesinden dolayı çocukların kaydının yaptırılmamasıdır. Bunun yanında, Türkçe konuşamadıkları için diğer çocukların aşağılamasına maruz kalacakları korkusuyla çocuklarını okula göndermeyenlerin varlığı da rapor edilmektedir (Human Rights Watch Raporu, 2015: 3).

Uluslararası aktörlerden gelen sınırlı yardıma rağmen Türkiye, uygulamadaki bu sorunları kaldırmak için çabalamaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı özellikle bürokratik engelleri kaldırmak için bir adım atarak ikamet izni belgesi yerine yabancı tanıtım kartının okula kayıt yaptırmak için yeterli olduğuna dair genelge yayımladı (MEB Genelgesi, 2014). Milli Eğitim Bakanlığı Nisan 2017'de Suriyeli çocukların Türk eğitim sistemine entegrasyonlarını sağlamak için 2078 geçici süreli öğretmen alınacağını açıklamıştı.

İlgili mevzuatta tanınmış ücretsiz sağlık hakkının uygulanması esnasında da bir takım sıkıntılar olduğu rapor edilmektedir. Bunlar arasında hastaneye gidenlerden para talep edilmesi (Yılmaz, 2013: 13), ilaç paralarının %20'sinin ödettilmesi, psikolojik desteğin yetersizliği (Çorabatır ve Hassa, 2013: 11), dil bilmeme nedeniyle hizmetlere erişimde sıkıntılar ve geçici ikamet belgesi olmadan ilaç alınmaması, hizmet sunumunda ayrımcılığa maruz kalma (Tabipler Birliği Raporu, 2014: 49) gibi zorluklar sayılmaktadır. Yasal mevzuat insan haklarına

odaklı olsa da uygulamada gerek geçici koruma statüsünde olanların kendi hakları konusunda yeterince bilgi sahibi olmaması gerekse sağlık hizmetlerini sunanların mevzuattan habersiz olması mülteci politikasının uygulamada sorunlu yürütmesine ve geçici koruma statüsündekilerin mağdur olmalarına sebep olmaktadır.

Geçici koruma statüsündekilerin yaşadıkları diğer bir önemli zorluk ise çalışma hakkının yasal mevzuatta bu hakkın kullanılmasını zorlaştıracak şekilde düzenlenmesidir. 2016 yılı itibariyle 10.227 Suriyeli çalışma iznine sahiptir. Kayıt dışı çalışanların sayısının 300 ile 500 bin arasında olduğu tahmin edilmektedir (International Crisis Group Report, 2016: 3-8). Yasal mevzuatta çalışma hakkına ilişkin bu zorlaştırmanın uygulamadaki yansıması, geçici koruma statüsündekiler açısından önemli mağduriyetlere yol açmasıdır. Çalışma izinlerindeki bu sınırlamalar inşaat, tekstil ve tarım sektöründe yasadışı işgücünün oluşmasına sebep olmaktadır (Kirişçi, 2014: 2). Kaçak çalışan insanlar sömürüye açık hale gelmekte, aşırı çalışma saatlerine maruz kalmaktadırlar (Amnesty International Report, 2014: 26). Sığınmacıların çalışma hakkından mahrum bırakılması onları sömürüye açık hale getirirken '*animal laborans*'larda (çalışan hayvanlar) olduğu gibi tüm yaşamları bir köleliğe dönüşmektedir (Arendt, 1994: 165).

Oysa yasal mevzuattaki çalışma hakkının verilmesini zorlaştıran sınırların kaldırılması insan haklarının gereği olduğu gibi aynı zamanda uygulamada yerel halk ve Suriyeliler arasındaki uyumu artırabilir. Koruma statüsündeki insanların yasal olarak çalışabilmesi hem yerel halkın hem de geçici koruma statüsündeki insanların hayatlarında gözle görülür bir iyileşme sağlayabilir (Caplan ve Naik, 2015). Halihazırda geçici koruma statüsündeki Suriyeliler, özellikle küçük işletmelerin ticaret hacimlerinde bir iyileşmeye neden olmuşlardır. Geçici koruma statüsünde olanların yaşadıkları şehirlerin ekonomilerine katkıları çok açıktır. Gaziantep'ten Suriye'ye ihracat 2011 yılında 133 milyon dolarken 2013 yılında 278 milyon dolara çıkmıştır. Mersin'de Suriyeli sayısı 2009'da 25 iken 2014 yılında 279'a yükselmiştir (Öztürkler ve Göksel, 2015: 8-18). Yasal mevzuatın uygulamada yarattığı sorunları ortadan kaldırmak için bir an önce çalışma hakkı üzerindeki sınırlamaların kaldırılması gerekmektedir. Bu yapıldığında sosyal ve ekonomik açıdan hem yerel halka hem de geçici koruma statüsündekilere önemli katkı sağlayacaktır.

Arendt'in mültecilerin hak sahibi özneler olarak görmek yerine onları bir yük olarak görmek argümanı, mültecilere ilişkin uluslararası kamuoyunun Türkiye ile ilişkilerinde de görülebilir. Türkiye'nin mülteci politikasının uygulanmasında karşılaştığı en önemli problemlerden biri, uluslararası kamuoyunun mültecilere ilişkin sorumluluğu paylaşmak hususunda katkısının çok az olmasıdır. Mültecilerin korunması sadece komşu ülkelerin değil, tüm uluslararası

kamuoyunun sorumluluğudur. Suriyelilere ev sahipliği yapan Türkiye, mültecilerin korunması sorumluluğunun paylaşılmasında yeterli desteği bulamamıştır. Özellikle sığınmacıların üçüncü bir ülkeye yeniden yerleştirilmesi oranına baktığımızda bu durum çok açık bir şekilde görülmektedir. 2016'da Avrupa ve Amerika mültecilerin yeniden yerleştirilmesi için toplam 179.147 kişilik kontenjan ayırmışlardır (UNCHR, 2017).

Yeniden yerleştirilme noktasında batılı ülkelerin isteksizliği, farklı politikalara başvurulmasına sebep olmaktadır. Bunların en son örneği, Türkiye ve Avrupa Birliği arasında 2015 yılında imzalanan anlaşma gereği Avrupa'ya ulaşan mültecilerin iadesine ilişkin anlaşmadır. Bu anlaşmayla Yunanistan'a ulaşan mültecilerin Türkiye'ye iade edilmesi karşılığında üç milyar Avro maddi yardım ve Türkiye'nin AB'ye üyeliği ve serbest dolaşım konusunda kolaylıklar vaat edilmiştir (HRW, 2016). Bu anlaşma hem legal hem de ahlaki açıdan sorunludur. Fakat mevcut uluslararası mülteci sisteminin dayandığı anlayışı yansıtan ve aşikâr kılan bir örnektir. Ayrıca Avrupa Birliği her zaman Türkiye'nin göç politikalarının hem insancıl hem de daha sınırlayıcı olması için ısrarcı olmuştur (Tolay, 2012: 131).

Ekonomik olarak da mülteci sorumluluğunun paylaşılması istenen seviyede değildir. Türkiye'de Suriyeli misafirler için harcanan paranın 30 milyar Dolar olduğu iddia edilmektedir. Türkiye'ye ulaşan uluslararası maddi yardımın tutarı ise uluslararası kuruluşlardan 600 milyon Dolar ve AB'den 1,7 milyar Avro kadardır (Ekomonitor, 2018). Ekonomik olarak uluslararası yardımın istenen seviyede olmaması, bu yükü üstlenen ülkelerdeki mülteciler açısından geri ödenemez kayıplar yaratmaktadır.

Türkiye'nin mülteci politikası, yasal mevzuattaki ve uygulamadaki eksikliklerden, mevcut uluslararası mülteci sisteminin sınırlayıcı yapısından ve uluslararası kamuoyunun sorumluluğu paylaşmaktaki yetersizliğinden kaynaklanan zorluklarla ve çelişkilerle boğuşmak zorunda kalmaktadır.

Sonuç

Günümüzdeki mülteci krizinin vahameti kendilerine sığınacak liman arayan insanların durumlarını, mültecilik ile ilgili olan ulusal egemenlik, iktidar, insan hakları ve ödevler gibi siyaset felsefesinin kavramlarını, uluslararası mültecilik sistemini, ulusal ve uluslararası aktörlerin sorumluluklarını, politikalarını yeniden düşünmeyi gerektirmektedir. Bu değerlendirmeyi yaparken başvurulabilecek önemli teorik araçları ve kavramları sistematik olarak Hannah Arendt'in düşünce dünyasında bulmak mümkündür.

Arendt, siyasal öznelerin sahip oldukları vatandaşlık hakları ve insan hak-

ları arasında doğrudan bir ilişki olduğunu iddia eder. Ait olduğu siyasal topluluğa bağlılığını kaybeden siyasal öznenin aynı zamanda doğal hukukun kendisine tanıdığı hak ve özgürlükleri de kaybettiğinin tarihsel örneklerle sabit olduğu Arendt'in temel argümanıdır. İnsan yurdundan ayrılmakla sadece Lockeçu anlamda dar mülkiyetini kaybetmekle kalmaz, aynı zamanda en temel haklarını ve özgürlüklerini de içeren geniş anlamda mülkiyet hakkını ve insan onurunu da yitirmiş olur. Canını kurtarmak ve yeni bir hayat kurmak amacıyla sığınma aradığı ülkede siyasal bir özne, hak sahibi bir varlık olma hakkını elde edemeyen sığınmacının, beşeriyet tarafından yabancı bir varlık olarak insan haklarından mahrum ve merhamet duygusunun sınırları çerçevesinde belirsizlik içinde kaderini yaşamaya terk edildiği açıktır.

Mevcut uluslararası mülteci sistemi, Arendt'in çizmiş olduğu bu eleştirel resim ile örtüşen bir doğaya sahiptir. Canlarını kurtarmak için kaçan ve yabancı bir ülkeye sığınan mülteciler, hak sahibi varlıklar olarak kabul edilmek yerine, ulusal egemenlik ve güvenlik gerekçeleriyle yerel halk karşısında ikincil bir pozisyona itilmektedir. Dünyanın pek çok ülkesinde sığınma arayan insanları engelleyen ve beşeriyet dışına konumlandıran çeşitli politikaların ahlaki olarak kabulünü kolaylaştıran uluslararası mülteci sistemi küresel düzende baskındır. Uluslararası mülteci sistemi, içerdiği mülteci tanımındaki yetersizlik ve mültecilerin haklarını koruyacak araç ve mekanizmalardan yoksun olması sebebiyle sığınma arayanları beşeriyet dairesinin dışına itmektir.

Uluslararası küresel düzenin bir parçası olan Türkiye hem yasal mevzuatında hem de uygulamalarında mültecileri Arendtçi anlamda beşeriyetin bir parçası olarak konumlandırmaya yönelik birçok olumlu adımı atmış durumdadır. Türkiye mülteci politikasında insan haklarına dayalı bir perspektife sahip çok az sayıdaki ülkeden biri konumundadır. Ancak yine de gerek mevzuatta gerekse uygulamada özellikle birleşme, seyahat, çalışma hakları ve özgürlükleri, dikkate alındığında önemli karışıklıklar ve açmazlarla karşı karşıyadır. Bu karışıklıkların ve açmazların aşılması için yapılması gereken, sığınma arayanların anlamlı bir sosyal zeminde eylem ve konuşma hakkına sahip özneler olarak siyasal toplulukta kabul görmesidir.

Kaynakça

6735 sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun. *Resmî Gazete*, 13.08.2016. <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/08/20160813-1.htm> (09.08.16).

AFAD (2017). Barınma Merkezlerinde Son Durum. 8 Ağustos 2017. https://www.afad.gov.tr/upload/Node/2374/files/Barinma_Merkezlerindeki_Son_Durum+6.pdf (21.10.2018).

AFAD (2014). *Suriye'den Türkiye'ye Nüfus Hareketleri, Kardeş Topraklarındaki Misa-*

fırılık. Ankara: T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı.

Agamben, G. (2000). *Means without End: Notes on Politics*. (Çev. V. Binnetti, ve C. Casarino). Minneapolis&London: University of Minnesota Press.

Agamben, G. (2013). *Kutsal İnsan: Egemen, İktidar ve Çıplak Hayat*. (Çev. İ. Türkmen). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Agier, M. (2011). *Managing The Undesirables*. (Çev. D. Fernbach), Malden: Polity.

Al Khatieb M. (2015). Türkiye Suriye Sınırındaki Kapıları Niçin Kapattı? <http://www.al-monitor.com/pulse/tr/originals/2015/03/syria-turkey-close-border-bab-al-salam-security-measures.html> (02.06.2018).

Amnesty International Report (2014). Struggling to Survive: Refugees From Syria in Turkey. <https://www.amnesty.org/en/documents/EUR44/017/2014/en/> (10.18 .16).

Arendt, H. (1994). İnsanlık Durumu. (Çev. B. S. Şener). İstanbul: İletişim Yayınları.

Arendt, H. (2007). “We Refugees”. *The Jewish Writings*. (Ed. J. Kohn ve R. H. Feldman). New York: Schocken Books, 264-275.

Arendt, H. (2014). *Totalitarizmin Kaynakları 2: Emperyalizm*. (Çev. B. S. Şener). İstanbul: İletişim Yayınları.

Balibar, E. (2007). “(De)Constructing the Human as Human Institution: A Reflection on the Coherence of Hannah Arendt’s Practical Philosophy”. *Social Research*, 74(3), 727-738.

Balibar, E. (2014). *Equaliberty: Essays on Politics*. (Çev. J. Ingram). Durham: Duke University Press.

Benhabib, S. (2016). *Ötekilerin Hakları: Yabancılar, Yerliler, Vatandaşlar*. (Çev. B. Akyılkal). İstanbul: İletişim Yayınları.

Bernstein, R. J. (2005). “Hannah Arendt on the Stateless”. *Prallax*, 11(1), 46-60.

Caplan, B. ve V. Naik (2015). “A Radical Case for Open Borders”. *The Economics of Immigration: Market-Based Approaches, Social Science, and Public Policy*. (Ed. B. Powell). Oxford: Oxford University Press, 180-210.

Carens, J. (2013). *The Ethics of Immigration*. Oxford: Oxford University Press.

Çağatay, S. (2001). “Population Resettlement and Immigration Policies of Interwar Turkey: A Study of Turkish Nationalism”. *Turkish Studies Association Bulletin*, 25/26 (2/1), 1-24.

Çorabatır, M. ve Hassa, F. (2013). *Türkiye’deki Suriyeli Mültecilerin Haklarının Korunması ve Yaşam Koşullarının Arttırılmasında Rol Alan STÖ’lerin Üç Sınır İlindeki Çalışmalarıyla İlgili Örnek Durum Analizi*. Ankara: İGDAM Rapor.

Danış, D. A., C. Taraghi, ve J. F. Perouse, (2009). “Integration in Limbo: İraçî, Afghani, Maghrebi and Iranian Migrants in İstanbul”. *Land of Diverse Migrations: Challenges of*

- Emigration and Immigration in Turkey*. (Ed. A. İçduygu ve K. Kirişçi). İstanbul: İstanbul Bilgi University Press, 443-637.
- Dummet, M. (2001). *On Immigration and Refugees*. London, New York: Routledge.
- Ekomonitor (2018). Erdoğan Suriyelilere Harcanan Parayı Açıkladı. <http://www.ekomonitor.com.tr/gundem/erdogan-suriyeli-siginmacilar-icin-harcanan-parayi-acikladi/> (22.10.2018).
- Ferracioli, L. (2014). “The Appeal and Danger of a New Refugee Convention”. *Social Theory and Practice*, 40(1), 123-144.
- Ferris, E. ve K. Kirişçi (2016). *The Consequences of Chaos: Syrian Humanitarian Crisis and the Failure to Protect*. Washington DC: Brookings Institution Press.
- Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik, *Resmi Gazete*, 15.1.2016, Sayı:29594. <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/01/20160115-23.pdf> (09.08.16).
- Gibney, M. J. (1999). “Liberal Democratic States and Responsibilities to Refugees”. *The American Political Science Review*, 93(1), 169-181.
- Gibney, M. J. (2004). *The Ethics and Politics of Asylum*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gibney, M. J. (2015). “Refugees And Justice Between States”. *European Journal of Political Theory*, 14(4), 448-463.
- Gibney, M. J. (2018). “The Ethics of Refugees”. *Philosophy Compass*, 13(10), 1-9.
- Gündoğdu, A. (2015). *Rightlessness in an Age of Rights: Hannah Arendt and the Contemporary of Struggles of Migrants*. Oxford: Oxford University Press.
- Hirsch, A. L. ve N. Bell, (2017). “The Right to Have Rights as a Right to Enter: Addressing a Lacuna in the International Refugee Protection Regime”. *Human Rights Review*, 18(4), 417-437.
- HRW (2015). Türkiye: Suriyeliler Sınırdan Geri İtiliyor. <https://www.hrw.org/tr/news/2015/11/23/283650> (02.06.17).
- HRW (2016). AB/Türkiye: Mülteci Haklarını Pazarlık Konusu Yapmayın. <https://www.hrw.org/tr/news/2016/03/07/287375> (05.06.2017).
- HRW (2017). World Report: Syria Events of 2016. <https://www.hrw.org/world-report/2017/country-chapters/syria> (19.03.18).
- Human Rights Watch Report (2015). Kayıp Bir Nesil Olmalarını Önlemek, “Geleceğimi Hayal Etmeye Çalıştığımında Hiç Bir Şey Göremiyorum”: Türkiye’deki Suriyeli Mülteci Çocukların Eğitime Erişiminin Önündeki Engeller, USA.
- Hurwitz, A. (2009). *The Collective Responsibility of States to Protect Refugees*. Oxford: Oxford University Press.

Ingram, J. D. (2008). "What is 'a right to have rights'? Three Images of the Politics of Human Rights". *The American Political Science Review*, 102(4), 401-416.

International Crisis Group Report (2016). *Türkiye'nin Mülteci Sorunu: Kalıcılığın Siyaseti*. https://d2071andvip0wj.cloudfront.net/241-turkey-s-refugee-crisis-the-politics-of-permanence-turkish_0.pdf (13/03/2017).

İçduygu, A. ve D. B. Aksel, (2013). "Turkish Migration Policies: A Critical Historical Retrospective". *Perceptions*, 18(3), 167-190.

İçduygu, A. ve F. Keyman, (2000). "Globalization, Security, and Migration: The Case of Turkey". *Global Governance*, 6(3), 383-398.

İçduygu, A. ve D. Yüksek, (2012). "Rethinking Transit Migration in Turkey: Reality and Re-presentation in the Creation of a Migratory Phenomenon". *Population, Space and Place*, 18(4), 441-456.

İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2016) *Türkiye Göç Raporu*, Nisan 2017.

Kirişçi, K. (1996). "Is Turkey Lifting the Geographical Limitation? The November 1994 Regulation on Asylum in Turkey". *International Journal of Law*, 8(3), 293-318.

Kirişçi, K. (2002). *Justice and Home Affairs Issues in Turkish-EU Relations: Assessing Turkish Asylum and Immigration Policy and Practice*. İstanbul: TESEV Publications.

Kirişçi, K. (2013). "Turkish Asylum Policy and Human Rights". *Human Rights in Turkey*. (Ed. Z. F. K. Arat). Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 170-187.

Kirişçi, K. (2000). "Dissaggregating Turkish Citizenship and Immigration Practices". *Middle Eastern Studies*, 36(3), 1-22.

Kirişçi, K. (2014). *Syrian Refugees and Turkey's Challenges: Going Beyond Hospitality*. Washington D.C: Brookings Institute.

Kukathas, C. (2016). "Are Refugees Special?". *Migration in Political Theory: The Ethics of Movement and Membership*. (Ed. S. Fine ve Lea Ypi). Oxford: Oxford University Press, 249-268.

Lister, M. (2013). "Who are Refugees?". *Law and Philosophy*, 32(5), 645-671.

Larking, E. (2012). "Human Rights, the Right to Have Rights, and Life Beyond the Pale of the Law". *Australian Journal of Human Rights*, 18(1), 57-88.

Loizidou, E. (2016). "Refugees and the Borders of Europe: A Minor Contribution". *Law Critique*, 27(1), 1-4.

Mahrtdt, H. (2017). "Rethinking our refugee crisis with Hannah Arendt". *Estudos Ibero-Americanos*, 43(3), 535-547.

MEB Genelgesi (2014). <http://www.mebpersonel.com/meb/mebden-201421-sayili-genelge-h152968.html> (02.06.2017).

Khatieb, M. (2015). Türkiye Suriye Sınırdaki Kapıları Niçin Kapattı? <http://www.>

al-monitor.com/pulse/tr/originals/2015/03/syria-turkey-close-border-bab-al-salam-security-measures.html, (02.06.2017).

Özden, Ş. (2013). *Syrian Refugees in Turkey*, European University Institute, Florence Robert Schuman Centre For Advanced Studies Migration Policy Centre (Mpc), Italy.

Öztürkler, H. ve G. Türkmen (2015). *Suriyeli Mültecilerin Türkiye'ye Ekonomik Etkileri: Sentetik Bir Modelleme*, Ankara: ORSAM Rapor: 196. http://orsam.org.tr/d_hbanaliz/201519_rapor196tur.pdf (02.06.2017).

Parekh, S. (2004). "A Meaningful Place in The World: Hannah Arendt On The Nature Of Human Rights". *Journal of Human Rights*, 3(1), 41-52.

Parekh, S.(2014). "Beyond the Ethics of Admission: Stateless People, Refugee Camps and Moral Obligations". *Philosophy and Social Criticism*, 40(7), 645-663.

Parekh, S. (2016). *Refugees and the Ethics of Forced Displacement*. New York, London: Routledge.

Sarı, Y. ve I. Taylor, (2018). "Diagnosing the Refugee Crisis". *Global Justice: Theory, Practice, Rhetoric*, 11(1), i-v.

Shacknove, A. E. (1985). "Who Is a Refugee?". *Ethics*, 95(2), 274-284.

Silverman S. J. ve P. Molnar (2016). "Everyday Injustices: Barriers to Access to Justice for Immigration Detainees in Canada". *Refugee Survey Quarterly*, 35(1), 109-127.

Singer, P. ve R. Singer, (1988). The Ethics of Refuge Policy. *Open Borders? Closed Societies? The Ethical and Political Issues*. (Ed. M. Gibney). New York: Greenwood Press, 111-130.

Suriyeli Öğrenciler İçin 2 Bin 78 Geçici Öğretici Alınacak, <http://www.meb.gov.tr/suriyeli-ogrenciler-icin-2-bin-78-gecici-sureli-ogretici-alinacak/haber/13026/tr>, (02.06.2017).

Türk Tabipler Birliği (2014). *Suriyeli Sığınmacılar ve Sağlık Hizmetleri Raporu*. Ankara.

Tolay, J. (2012). "Migration And Changes in Turkish Foreign Policy". *Turkey And Its Neighbors: Foreign Relations in Transition*. Boulder (Ed. R. H. Linden,). Lynne Rienner Publisher, 119-143.

Uluslararası İş Gücü Kanunu (2016). <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6735.pdf> (09.08.16).

UNHCR (2017a) *Global Trend Forced Displacement in 2017*. <https://www.unhcr.org/5b-27be547.pdf> (03.08.18).

UNCHR (2017b). *Resettlement And Other Forms Of Legal Admission For Syrian Refugees*. <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/documents.php?page=1&view=grid&Search=%23Resettlement+and+other+forms+of+legal+admission+for+syrian+refugees%23> (05.06.17).

UNHCR (2017). Turkey Fact Sheet January. <http://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/>

resources/UNHCRTurkeyFactSheet-January2017.pdf, (29.05.2017).

UNICEF (2014). *Syria Regional Response Plan: Strategic Overview*. <http://www.unhcr.org/syriarrp6/docs/Syria-rrp6-full-report.pdf>, (13.03.2017).

Tuitt, P. (2016). "A-Legality and the Death of the Refugee". *Law Critique*, 27(1), 5-8.

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (2013). http://www.goc.gov.tr/files/files/eng_minikanun_5_son.pdf (09.08.16).

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik (2016). http://www.goc.gov.tr/files/_dokuman5.pdf (09.08.16).

Yılmaz, H. (2013). *Türkiye'de Suriyeli Mülteciler: İstanbul Örneği/Tespitler, İhtiyaçlar ve Öneriler*, İstanbul: Mazlumder.